

8

Nexus Mensen, Informatie, AI

Petra Bolhuis
Maieutiek.nl

1

Het anorganisch netwerk (deel II)

- ‘De kiem van deze informatierevolutie ligt bij de computer, niet bij AI,’ zegt Harari (233).
- Wat een computer is, dat verandert snel: van grote logge kamer vullende rekenmachines in de jaren 40, tot een kleine machine die nu twee dingen kan: zelf beslissingen nemen en op nieuwe ideeën komen.
- Hét verschil met vroeger: drukpersen kopiëren informatie, radio’s verspreiden informatie, maar de informatie moest er al zijn. De computer maakt ook informatie.
- Harari gebruikt de strijd in Myanmar (2016-2017) als voorbeeld van wat er verandert: grove leugens die partijen over elkaar uitstorten zijn niet nieuw, wel dat het algoritme beslist wat mensen te zien krijgen. Niet met als doel de waarheid te zeggen, maar bijvoorbeeld om “Views” te scoren.

2

Heeft AI Verantwoordelijkheid?

- Harari zegt hier letterlijk : “de algoritmen hebben zelf schuld”(blz 240). Ik vind dat hij een gebrek aan handelingsvrijheid toeschrijft aan gebruikers en vooral ontwikkelaars. Dat het nu lastig is dit weer in de hand te krijgen klopt. Maar daar is de geschiedenis vol van. We zouden zo redenerend immers ook de ontsporingen van het christendom op het conto van de bijbel kunnen schuiven. De cesuur die Harari wil beschrijven met het begin van AI is dan niet zo scherp meer.
- Harari krijgt het verwijt dat hij computers en zeker AI antropomorfiseert. Maar hij zegt dat er een verschil is tussen intelligentie en (zelf) bewustzijn. Intelligentie is het vermogen doelen te bereiken. Bewustzijn is in zijn optiek het vermogen subjectieve gevoelens te ervaren als pijn, genot en haat.
- “Computers voelen geen pijn, liefde of angst, maar ze kunnen wel beslissingen nemen die heel succesvol de aandacht van gebruikers vasthouden en mogelijk ook grote historische gebeurtenissen beïnvloeden," zegt Harari (blz 242).

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

3

3

Heeft AI (zelf)bewustzijn?

- Computers kunnen Captcha (243) niet aan, maar kunnen wel mensen misleiden om hen er doorheen te helpen. In augustus 2025 werd bekend gemaakt dat computers die lezen dat ze zullen worden stopgezet, zelf methodes kiezen om aan te blijven, op welke manier dan ook (link op website) . Chantage via persoonlijke e-mails is niet uitgesloten waarschuwt men. De vraag is: Doet de computer dat, of herhaalt het patronen die mensen aanreiken?
- Probleem: Harari benadrukt steeds opnieuw dat het niet gaat om bewustzijn. Het probleem is dat hij bewustzijn op één lijn lijkt te stellen met gevoelens. ‘Gevoelens’, zoals Harari die beschrijft zijn volgens mij wel in te programmeren. Ook een kind leert de opeenvolging van gebeurtenissen en innerlijke prikkels die leiden tot een succesvol gebruik van uitspraken als: ‘boos’, ‘blij’ of ‘bang’.

Maieutiek_College mensen, informatie en AI- nj 2025

4

4

Techniek en de gevolgen

‘Beslissingen nemen’ is hier een deel van het probleemoplossend vermogen en zoals Harari hiervoor zegt: dat hebben planten en rivieren ook. De invloed op historische gebeurtenissen is ook niet nieuw. De aardbeving bij Lissabon bracht het geloof in een almachtige God, die direct ingreep op aarde, voor veel gelovigen tot een einde (Zie website).

Twee aspecten, die Harari minder benadrukt, maar die hier voor mensen wel een rol spelen:

- Mensen doen iets m.b.t. een narratief. Randell Collins zegt daarover als socioloog: ‘Er is een vacuüm waarin deze gedachte of dit narratief kan plaatsvinden’.
- De makers (mensen) kunnen anders omgaan met de techniek. Snyder zegt daarover: ‘er is een gebrek aan positieve vrijheid die ingezet kan worden om hier sturend op te treden’. De illusie van vrije keuze maakt dat overheden niet ingrijpen, terwijl we daarmee de onvrijheid van keuze door de databeheerders laten bepalen. De vraag is waar onze vrijheid in betere handen is.

Vrije wil?

- Mooij zegt dat de vrije wil een thema wordt n.a.v. Descartes, omdat we ons in moeten voegen in een gedetermineerde werkelijkheid. Maar hij zegt ook dat dit hele probleem een hoogst academische vorm heeft omdat zelfs de schrijvers erover er niet naar leven en dat zou niemand ook kunnen. Onze wereld bestaat uit begrippen als verantwoordelijkheid, autonomie en dergelijke en daar kunnen we niet buiten. ‘De vraag is dus eerder ‘schrijft Mooij ‘hoe we ons zo in een hoek geveerd hebben dat sommige filosofen en neurowetenschappers deze concepten als dwalingen van onze geest hebben beschreven.’ (Swaab, Lamme)
- ‘De mens is in zijn intrede in de wereld geen autonoom vrij subject, maar in hoge mate afhankelijk van anderen, de natuur en de wereld. Mensen hebben in het algemeen weinig greep op wie zij worden en in welke wereld ze leven en zelfs in hoe ze de wereld bewust waarnemen, omdat de taal primordiaal aanwezig is en ons vormt.’
- ‘Kort gezegd: de mens ervaart wat er om hem heen en in hemzelf gebeurt en handelt op grond van zo verworven inzichten; hij bevindt zich hierbij in een wereld op een bepaalde plaats en in een bepaalde situatie; en bedient zich in de articulatie van een vooraf gegeven taal. De mens is 1 een intentioneel levend wezen 2 dat verkeert in een wereld ofwel in een veelheid van situaties en 3 dat aangewezen is op de taal.’ (Mooij blz 19 en 20)

Wie is de mens?

We worden steeds meer gedwongen om het menselijke van de mens opnieuw te doordenken omdat zaken die we typisch menselijk dachten te zijn ons ontnemen lijken te worden. Dat is niet nieuw:

- De krenkingen van Freud: Copernicus liet zien dat we niet het middelpunt van het heelal waren. Darwin dat we niet de kroon der schepping waren en Freud zelf liet zien dat ons objectieve rationele zelf beïnvloed wordt door het onbewuste.
 - Het materialisme had/heeft moeite met de vrije wil.
 - Nu komt AI op en lijkt het slimmer te worden dan alle menselijke vernuft bij elkaar.
- Ons verhaal over onszelf moet weer worden bijgesteld.

(Menselijk) bewustzijn

Als bewustzijn bestaat uit een systeem dat prikkels kan opslaan ordenen en reproduceren in nieuwe verbanden, dan is bewustzijn voor een computer mogelijk.

Maar in de filosofie zijn er andere aspecten die meegewogen moeten worden: Kan AI zich bewustzijn dat het iets ervaart of overdenkt? Kan het iets stom vinden of fijn?

Het 'moeilijke probleem' van bewustzijn werd door David Chalmers (1995), naar voren gebracht. Het gaat hier over subjectieve, bewuste ervaringen. Het materialisme heeft het probleem dat materiele processen niet lijken te kunnen verklaren hoe er subjectieve ervaringen (qualia) ontstaan en waarvoor die nodig zijn.

Dennett, Van bacterie naar Bach en terug

Dennett begon zijn schrijvende leven met teksten die strikt materialistisch waren en daarmee dacht hij ook dat de menselijke geest een soort computer was, of computertjes die samenwerken. In zijn laatste grote werk komt hij daar op terug. Juist door te kijken naar de computers van dat moment (2017) stelt hij dat diep leren wel mogelijk is, maar dat vooruitziend ontwerpen niet kan. 'Een bewuste menselijke geest is geen wonder, geen schending van de principes van de natuurlijke selectie, maar een nieuwe uitbreiding daarvan, (...) die het gebied van het aangrenzende mogelijke bijstelt.' (Dennett 2017 blz 442)

Dennett, Van bacterie naar Bach en terug

'Zelf ben ik er niet in geslaagd om een overtuigend argument op te stellen voor de verlokkelijke conclusie dat begrip 'intrinsiek' waardevol is, al vind ik begrip een van de mooiste en spannendste dingen die het leven te bieden heeft- maar ik denk dat er om praktische redenen veel te zeggen valt voor het intact bewaren en verbeteren van het menselijke begripsvermogen. (..)

'Menselijke samenwerking is een delicaat en opmerkelijk verschijnsel heel anders dan de vrijwel geestloze samenwerking van termieten en zelfs zonder precedent is de natuurlijke wereld- een unieke eigenschap met een unieke voorgeschiedenis.' (Dennett 2017 blz 451- 453))

AI, bewustzijn en vrije wil

Of AI gevoelens ook voelt en of er daarmee ook empathie, schuld en verantwoordelijkheid ontstaan is een andere vraag. De discussie in de filosofie wat bewustzijn is, is één van de lastigste. Daar het onderscheid AI-mens op baseren is een hachelijke zaak.

Daarnaast zijn er 3 problemen:

1. Het gebrek aan herkenbare bronnen bij AI informatie. Maar ook zonder AI raakt de oorsprong van informatie en inzicht in de status ervan vaak zoek. Wat verschilt is ten eerste de massa van mensen die nu geïnformeerd worden en bijdragen aan interpretaties.
2. De omloopsnelheid van informatie neemt gigantisch toe.
3. Het belang van 'de orde van het spreken': de regulering die we tot voor kort hadden in de informatiestroom is voor veel mensen die nu meedoen aan informatieverbreiding niet duidelijk. De vraag is: komt er een soort Cartesiaanse wending? Wie brengt de nieuwe orde aan in kennis en informatie? De oude orde zoals wetenschap, macht en institutionalisering functioneert niet meer. Het is te traag, spreekt niet aan en is onderling verdeeld tot op het epistemologisch kader.

Alien intelligentie zegt Harari

- Mensen gaan verbindingen aan met en via computers en de computer beheerst de communicatie (Facebook en TikTok).
- Computers gaan zelfstandig, zonder mensen, met elkaar communiceren (bijv. in valutahandel).
- Door menselijke communicatie was de snelheid waarin deze laatste stappen van de evolutie zijn gegaan al hoog, maar nu kan het nog veel sneller omdat de mens als traagste factor er tussenuit gehaald kan worden.
- De snelheid is ook af te lezen aan de terminologische verwarring en het energieverbruik. Harari noemt AI overigens 'Alien- i.p.v. artificiële Intelligentie' (259).